

חייבי הגיוס בני 18 ושיעורי הגיוס לפי קבוצות אוכלוסייה

מסמך קצר זה נכתב לבקשת חבר הכנסת אלי דלל, ומוציגים בו נתונים אודות חייבי הגיוס בני 18 בישראל לפי קבוצות אוכלוסייה ונתונים על שיעורי הגיוס בכל קבוצה. על פי חוק שירות ביטחון [נוסח משולב], תשמ"ו-1986,¹ חייב גיוס הוא כל אזרח ישראלי שמלאו לו 18 שנים וטרם קיבל פטור משירות ביטחון ('יוצא צבא' בלשון החוק).² נתוני אוכלוסיית בני 18 חייבי הגיוס הם מלאים ומקורם בפרסומי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, אך אין בידינו נתונים מלאים על שיעורי הגיוס בכל אחת מקבוצות האוכלוסייה, כמפורט בהמשך.

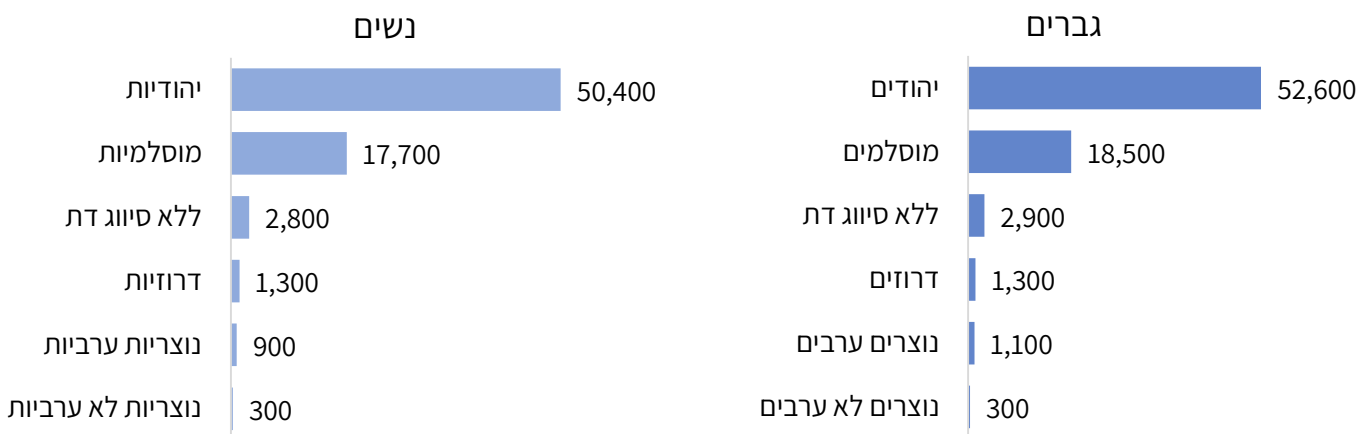
¹ חוק שירות ביטחון [נוסח משולב], תשמ"ו-1986.

² חובת הגיוס חלה גם על אזרחים ועל תושבים קבועים לא יהודים שהגיעו לגיל גיוס. עם זאת, "ערביי ישראל אינם מקבלים פטור משירות ביטחון... המקור החקיקתי להסדר אי-גיוסם לשירות ביטחון מצוי בסעיף 13 לחוק שירות ביטחון העוסק בסמכויות הפוקד, ובו נקבע כך: "פוקד רשאי, בצו, לקרוא - (1) ליוצא צבא, גבר, שנמצא כשר והוא באחד הגילים שמשמונה עשרה עד עשרים וארבע... (2) ליוצא צבא, אישה, שנמצאה כשרה לשירות והיא באחד הגילים שמשמונה עשרה עד עשרים ושש...". מקור חקיקתי זה מאפשר לפוקד... שלא לאכוף את חובת שירות הביטחון על הערבים בישראל, וזאת באמצעות אי-קריאה ליוצא צבא ערבי להתייצב בלשכות הגיוס".

מתוך: ליאב אורגד, [המיעוט הערבי וחובת שירות ביטחון](#), המשפט (י"א), תשס"ז, עמ' 381. כמו כן, בהוראת קבע מתקני אכ"א, מג-01-01, גיוס אוכלוסיות מיעוטים, עדכון: מרץ 2021, מפורטות האוכלוסיות שלא ייקראו לשירות ביטחון חרף העובדה שהגדרת החייבים בגיוס על פי חוק שירות ביטחון חלה עליהם. על פי ההוראה, מיועד לשירות ביטחון שהוא בן מיעוטים או בעל זיקה משמעותית ללאום הערבי, לא ייקרא להתייצב בשירות ביטחון. אלה האוכלוסיות שחלה עליהן הוראה זו: גברים ונשים בני הלאום הערבי, נשים דרוזיות, נשים צ'רקסיות וגברים ונשים בני הלאום הארמני. נציין כי מלש"ב שלא נקרא לשירות ביטחון בהתאם להוראה זו רשאי להתנדב לשירות הצבאי.

1. ממוצע גברים ונשים בני 18 בשנת 2022 לפי דת

לפי נתוני הלמ"ס, בשנת 2022 היו בממוצע³ 150,100 גברים ונשים בני 18 – 76,800 גברים ו-73,300 נשים.⁴ בשנות הגיוס 2020 עד 2022 שיעורי הגיוס בקרב כלל הגברים בשנתון נעים בין 67% ל-69%, ושיעורי הגיוס בקרב כלל הנשים בשנתון נעים בין 54.6% ל-55.5%.⁵ להלן תרשים שבו מוצגת התפלגות הגברים והנשים בני ה-18 בשנת 2022 לפי קבוצות דת.⁶

2. שיעורי הפטור מגיוס לגברים ולנשים לפי סיבות הפטור⁷

כאמור, שיעורי הגיוס בקרב הגברים המתגייסים בשנות הגיוס 2020 עד 2022 נעים בין 67% ל-69%; שיעורי הפטור נעים בין 31% ל-33%.⁸ להלן התפלגות הפטורים מגיוס **לגברים** מכלל חייבי הגיוס, לפי סיבות הפטור:⁹

שנת לידה	שנת הגיוס העיקרית	תורתו אומנותו	רקע רפואי-נפשי	רישום פלילי, סף גיוס, קשיי הסתגלות ונפטרים	רקע רפואי לא נפשי	בחו"ל	הפטור - סך הכול
2002	2020	16.4%	8.5%	3.5%	2.2%	2.4%	33%
2003	2021	16.5%	7.5%	2.8%	1.9%	2.5%	31.2%
2004	2022	18.4%	6.5%	2.4%	1.9%	2.5%	31.7%

³ ממוצע – מחצית הסכום של גודל האוכלוסייה בסוף השנה הנסקרת ובראשיתה.

⁴ אתר הלמ"ס, [לוח 2.3: אוכלוסייה, לפי קבוצות אוכלוסייה, דת, מין וגיל](#), פורסם: 12 בספטמבר 2023.

[ללא סיווג דת](#): מי שלא סווגו כיהודים, כמוסלמים, כנוצרים או כדרוזים. בדרך כלל מדובר בבני משפחה של עולים יהודים. [נוצרים ערבים](#): כל נוצרי שגר ביישוב לא יהודי, או כל מי שגר ביישוב אחר אך מוצג במרשם האוכלוסין כמי ששייך ללאום הערבי.

⁵ תשובת צה"ל לפי חוק חופש המידע, [פטורים מצה"ל](#), 6 בדצמבר 2023.

⁶ אתר הלמ"ס, [לוח 2.3: אוכלוסייה, לפי קבוצות אוכלוסייה, דת, מין וגיל](#), פורסם: 12 בספטמבר 2023.

[ללא סיווג דת](#): מי שלא סווגו כיהודים, כמוסלמים, כנוצרים או כדרוזים. בדרך כלל מדובר בבני משפחה של עולים יהודים. [נוצרים ערבים](#): כל נוצרי שגר ביישוב לא יהודי, או כל מי שגר ביישוב אחר אך מוצג במרשם האוכלוסין כמי ששייך ללאום הערבי.

⁷ תשובת צה"ל לפי חוק חופש המידע, [פטורים מצה"ל](#), 6 בדצמבר 2023.

⁸ שם.

⁹ שם.

שיעורי הגיוס בקרב הנשים המתגייסות בשנות הגיוס 2020 עד 2022 נעים בין 54.6% ל-55.5%; שיעורי הפטור נעים בין 44.5% ל-45.4%¹⁰ להלן התפלגות הפטורים מגיוס **לנשים** מכלל חייבות הגיוס, לפי סיבות הפטור:

שנת לידה	שנת העיקרית הגיוס	הצהרת דת	רקע רפואי-נפשי	נשואות או נפטרות	רקע רפואי לא נפשי	בחו"ל	סך גיוס	פטור - סך הכול
2002	2020	35.9%	3.2%	0.5%	1.4%	2.4%	1.5%	44.9%
2003	2021	36.3%	3.2%	0.4%	1.3%	2.3%	1.1%	44.5%
2004	2022	37.1%	3.7%	0.4%	1.3%	2.2%	0.7%	45.4%

מהתרשימים הנ"ל עולה כך:

- יותר ממחצית הפטורים מגיוס לגברים בני 18 ניתנו בשל "תורתו אומנותו";
- בין 2020 ל-2022 חלה עלייה בשיעור הפטורים מגיוס שניתנו לגברים בני 18 בשל "תורתו אומנותו" מכלל הפטורים;
- הסיבה לכ-80% מהפטורים מגיוס לנשים בנות 18 היא הצהרת דת;
- בין 2020 ל-2022 חלה עלייה קלה בשיעור הפטורים שניתנו לנשים בנות 18 בשל הצהרת דת.

3. נתוני גיוס לפי קבוצות אוכלוסייה

3.1 שיעורי מתגייסים מכלל מחויבי הגיוס ושיעורי התנדבות לשירות הלאומי-אזרחי

על-פי נתוני משרד החינוך, להלן שיעורי המתגייסים לצה"ל בקרב מחויבי הגיוס במחזור (ולא מתוך כלל הבוגרים במחזור), בקרב בוגרי שנת תשע"ט (2018/19), שהיא השנה האחרונה לגביה קיימים נתונים בשלב זה, לפי מגזר וסוג הפיקוח של בית הספר.¹¹

מגזר ופיקוח	שירות צבאי		שירות לאומי-אזרחי ¹²	
	גברים	נשים	גברים	נשים
יהודי ממלכתי	88.4%	88.5%	3.3%	5.5%
יהודי ממלכתי-דתי	85.1%	30%	2.7%	58.2%
יהודי חרדי	14.9%	0.6%	0.9%	5.2%
ערבי	אין מידע	אין מידע	3.5%	10.1%
דרוזי	62.8%	לא מגויסות	5.9%	46.8%
בדואי	אין מידע	אין מידע	8.6%	28.75%

¹⁰ שם.

¹¹ משרד החינוך, [התמונה החינוכית - תשפ"ב](#), דוחות מפורטים - נתוני קבוצת הדומים במגזרי החינוך השונים, כניסה: 3 באפריל 2024. צה"ל ורשות השירות הלאומי-אזרחי מעבירים את הנתונים למשרד החינוך, והם מתפרסמים שלוש שנים לאחר סיום המחזור (נוכח עיכוב בפרסום נתוני הגיוס). המדד מחושב כסכימה של שיעורי המתגייסים הבית-ספריים. שיעור המתגייסים מחושב רק בין בתי הספר שהשתייכו אליהם מתגייסים באותו מגזר ופיקוח.

להרחבה ראו: מיכה נוי, [נתונים על מתנדבי השירות לאומי-אזרחי](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 7 בפברואר 2022.

¹² נציין כי במערכת החינוך מלש"ב שאינו מחויב גיוס המתנדב לצה"ל, נכלל בשיעורי ההתנדבות לשירות הלאומי-אזרחי.

נזכיר שוב כי שיעורי אחוזי הגיוס בטבלה מתייחסים לשיעור המגויסים מתוך מחויבי הגיוס ולא מכלל השנתון. למשל הנתון על שיעור הגיוס בקרב החרדים לא חושב על פי יחסו לכלל בני ה-18 החרדים.

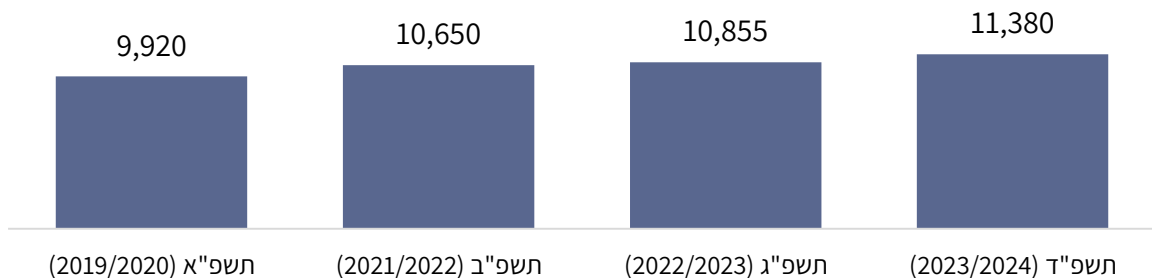
אפשר לראות כי בנתוני משרד החינוך אין מידע על שיעורי הגיוס לצה"ל בקרב הגברים הבדואים המוסלמים וגם לא בקרב הגברים ערבים. עם זאת, על פי תשובת צה"ל על בקשת חופש המידע, שיעורי הגיוס בין 2015 ל-2021 בקרב הבדואים והמוסלמים תושבי הדרום נעים בין 27% ל-39%, ובקרב הבדואים והמוסלמים תושבי הצפון – בין 61% ל-72%. עוד עולה מנתוני התשובה כי משנת 2017 חלה עלייה בשיעורי הגיוס בקרב הבדואים המוסלמים בצפון, ואילו בשיעורי הגיוס בקרב הבדואים המוסלמים בדרום חלה ירידה.¹³ נציין כי אומנם שיעורי הגיוס בקרב הבדואים בדרום נמוכים משיעורי הגיוס בקרב הבדואים בצפון, אך מספרם המוחלט גדול יותר.

3.2 היקף הגיוס בקרב החרדים

3.2.1 היקף חרדים תלמידי י"ב בשנות הלימודים תשפ"א-תשפ"ד¹⁴

הואיל ויש קושי מתודולוגי בהגדרת אוכלוסיית החרדים, יש קושי להצביע על מספרם המדויק של חייבי הגיוס החרדים – להרחבה ראו מסמך ממ"מ: [גיוס חרדים לצה"ל – נתונים מדווחים והאתגרים באיסופם](#).¹⁵ להלן מוצגים נתונים חלקיים המבוססים על מערכת המידע של משרד החינוך.

מספר תלמידים (גברים) בשכבת י"ב במוסדות החינוך החרדי המוכרים ע"י משרד החינוך

ייתכן שמספרם של הגברים החרדים בשכבת גיל זו גבוה מהמספר בתרשים, משום שחלק מהמוסדות החרדיים אינם מוכרים על ידי משרד החינוך, ואין נתונים רשמיים עליהם. כמו כן, ייתכן שהפער נובע מנשירתם של חלק

¹³ שיעורי גיוס בקרב בדואים מוסלמים בין 2015 ל-2021:

שנתון	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	בדואים מוסלמים
תושבי הצפון	70.5%	72%	71%	63%	61%	72%	71%	
תושבי הדרום	29%	28%	39%	37%	29%	28%	29%	

תשובת צה"ל לפי חוק חופש המידע, [נתוני גיוס במגזר הבדואי](#), 25 בינואר 2024.

¹⁴ מתוך: 'מבט רחב מספרים על חינוך', מינהל תקשוב ומערכות מידע של משרד החינוך, כניסה: 1 באפריל 2024.

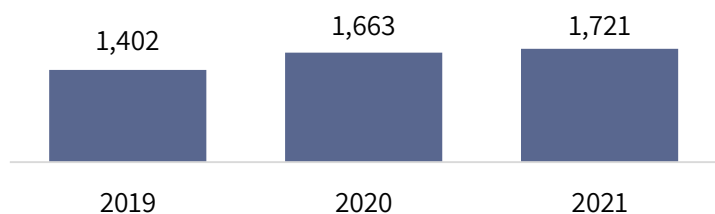
¹⁵ אוריגנה אלמסי, [גיוס חרדים לצה"ל – נתונים מדווחים והאתגרים באיסופם](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 במרץ 2023.

מהצעירים החרדים ממסגרות החינוך המוכרות (לדוגמה, על פי נתוני הלמ"ס, בשנת 2021 נשרו כמעט 4,000 תלמידות ותלמידים חרדים (1,110: 2,864 בהתאמה) בכיתות ז' - י"ב.¹⁶

3.2.2 מספר החרדים שהתגייסו לצה"ל בשנות הגיוס האחרונות¹⁷

יש שני סוגי נתונים המשקפים את היקף גיוס החרדים בשנים האמורות: (1) האחד מצומצם יותר ומשקף את מספר החרדים המגויסים על פי ההגדרה בחוק שירות ביטחון – מספרם בכל אחת מהשנים 2019–2021 עמד על כ-1,200; (2) השני משקף מגויסים נוספים חוץ ממי שצוינו לעיל, ולשיטתו של ראש חטיבת תכנון ומינהל כוח האדם (להלן: רח"ט תומכ"א) יש לראות גם בהם בוגרי החינוך החרדי. בנתונים אלו עשויים להיכלל גם חרדים לשעבר. לפי הגדרה זו, מספר המגויסים החרדים בשנות הגיוס 2019–2021 הוא כדלקמן:¹⁸

מספר המתגייסים החרדים בשנות הגיוס 2019–2021¹⁹

בחציון הראשון של שנת הגיוס 2022 התגייסו 707 חרדים – ייתכן שנתון זה מעיד על ירידה במספר המתגייסים החרדים.²⁰

אי-אפשר לחשב במדויק את שיעור המתגייסים החרדים מקרב המתגייסים הפוטנציאליים כמוצג בפרק 2 מהסיבות האלה: 1. כאמור, נתוני בוגרי מוסדות החינוך החרדי אינם משקפים את כלל השנתון המדובר; 2. נתוני הפוטנציאל מתייחסים לשנת הלימודים, ונתוני הגיוס מתייחסים לשנת גיוס (סוף יוני עד תחילת יולי).

¹⁶ אסף ויניגר, נשירת חרדים מהלימודים – צרכים ומענים לבני נוער צעירים במערכת החינוך החרדית, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, פברואר 2023.

¹⁷ תשובת צה"ל לפי חוק חופש המידע, בוגרי החינוך החרדי, 19 בפברואר 2024.

¹⁸ ועדת החוץ והביטחון, ועדת המשנה למשאבי אנוש בצה"ל, סטטוס גיוס חרדים לצה"ל – תמונת מצב ותוכניות להמשך, 10 במאי 2023; צה"ל, תומכ"א, מצגת שירות החרדים בצה"ל, מאי 2023;

אוריאה אלמסי, גיוס חרדים לצה"ל – נתונים מדווחים והאתגרים באיסופם, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 במרס 2023.

¹⁹ שנת גיוס נמשכת מסוף יוני עד תחילת יולי בשנה העוקבת.

²⁰ תשובת צה"ל לפי חוק חופש המידע, בוגרי החינוך החרדי, 19 בפברואר 2024.

3.3 מספר החרדים שהתגייסו אחרי 7 באוקטובר 2023

על פי נתוני אגף תכנון כוח אדם בצה"ל, מפרוץ מלחמת חרבות ברזל עד סוף פברואר 2024²¹ הגישו 4,000 חרדים בקשות גיוס לצה"ל; 3,120 מהם נמצאו לא כשירים ממגוון רחב של סיבות (לרוב בשל אי-כשירות רפואית), ומקרב ה-880 שנמצאו כשירים, גויסו 540. באותה עת היו 66,000 חרדים במעמד דחיית שירות מסיבת "תורתו אומנותו".

²¹ דבריו של תא"ל שי טייב, רח"ט תומכ"א בצה"ל, הכנסת ה-25, דיון ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, פרוטוקול 149, [הצעת חוק שירות ביטחון \(תיקון מס' 25 – הוראת שעה – חרבות ברזל\) \(העלאת גיל הפטור משירות מילואים\) \(תיקון\), התשפ"ד-2024](#), 19 בפברואר 2024; דבריה של סא"ל עדינה אבני, רע"ן תכנון כ"א סדיר באכ"א, הכנסת ה-25, הוועדה לענייני ביקורת המדינה, פרוטוקול 98, [שירות חרדים בצה"ל – דוח ביקורת שנתי 62 – דיון מעקב](#), 21 בפברואר 2024.